

Ukrajinske kalendarsko-obredne pjesme - postupci za prevođenje poezije na primjeru rusalskih pjesama

Hrgović, Antoneta

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:567184>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-10**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za istočnoslavenske jezike i književnosti

Katedra za ukrajinski jezik i književnost

**Ukrajinske kalendarsko-obredne pjesme – postupci za prevođenje poezije na
primjeru rusalskih pjesama**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2023.

Mentor: dr. sc. Ana Dugandžić

Studentica: Antoneta Hrgović

Загребський університет

Філософський факультет

Відділення східнослов'янських мов і літератур

Кафедра української мови та літератури

**Українські календарно-обрядові пісні – прийоми перекладу поезії на
прикладі русальних пісень**

Дипломна робота

Загреб, вересень 2023

Керівник: Ана Дуганджич, д-р. філол. наук

Студентка: Антонета Хргович

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
The Department of East Slavic Languages and Literatures
Ukrainian Language and Literature Section

**Ukrainian ritual calendar songs – modes of translating poetry on examples of
siren songs**

Master thesis

Zagreb, September 2023

Supervisor: Ana Dugandžić, PhD

Student: Antoneta Hrgović

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1. Календарно-обрядові пісні	7
1.1. Пісні зимового та весняного циклу	9
1.2. Пісні літнього циклу.....	10
1.2.1. Пов'язаність з господарською діяльністю	10
1.2.2. Поділ пісень літнього циклу	10
1.2.2.1. Русальні пісні	10
1.2.2.2. Купальські пісні	11
1.2.2.3. Жниварські пісні	12
2. Переклад	13
2.1. Про переклад.....	13
2.1.1. Історія перекладу	13
2.1.2. Теорії перекладу.....	14
2.2. Перекладач і переклад	16
2.2.1. Перекладач як експерт	16
2.2.2. Етика перекладу	17
2.3. Процес перекладу	19
2.3.1. Фази перекладу	19
2.3.1.1. Три фази перекладу за Їржі Леві	19
2.3.1.2. Три фази перекладу за Наташа Павлович	20
2.3.2. Трансформації.....	20
2.3.2.1. Переміщення	21
2.3.2.2. Заміна	21
2.3.2.3. Додавання або розширення.....	21
2.3.2.4. Пропуск	21
2.4. Проблеми перекладу.....	22
2.4.1. Невідповідності між мовними системами.....	22
2.4.2. Помилки	22
2.5. Переклад поезії	24
2.5.1. Русалки й русальні пісні	24

2.5.2. Переклад русальних пісень і аналіз перекладів	26
2.5.2.1. У ржі на межі	26
2.5.2.2. Ой біжить, біжить мала дівчина	28
2.5.2.3. Проведу я русалочки до бору	30
2.5.3. Фази перекладу пісні <i>У ржі на межі</i>	31
2.5.4. Фази перекладу пісні <i>Ой біжить, біжить мала дівчина</i>	32
2.5.5. Фази перекладу пісні <i>Проведу я русалочки до бору</i>	33
2.5.6. Коментар до перекладених пісень	34
Висновки.....	35
Література.....	37
SAŽETAK	39
РЕЗЮМЕ.....	39
SUMMARY	39

Вступ

Тема цієї дипломної роботи – українські календарно-обрядові пісні та прийоми перекладу поезії на прикладі русальних пісень. Попробуємо показати проблеми перекладу на прикладі трьох пісень: *У ржі на межі, Ой біжить, біжить мала дівчина і Проведу я русалочки до бору*.

Ця дипломна робота поділена на дві частини. У першій частині роботи показані календарно-обрядові пісні, як народна творчість, у другій частині роботи наголос буде на перекладацькій діяльності.

Перша частина роботи складається з двох розділів. У першому розділі ідеться про зимовий та весняний цикл пісень. До цих пісень буде подана лише основна інформація, зважаючи на те, що в цій роботі наголос на русальних піснях. Тобто, у другому розділі буде показаний літній цикл пісень, можна прочитати про русалок, як істот української міфології та про русальні пісні, пов'язані з Русалчиним Великоднем. Частиною літнього циклу будуть показані й купальські та жниварські пісні.

Друга частина роботи складається з п'ятих розділів. У першому розділі можливо буде побачити короткий історичний огляд перекладацької діяльності та прочитати дещо про різні теорії перекладу. У другому розділі звертаємо нашу увагу на постать перекладача, спеціаліста перекладу. Також можна побачити широкий спектр того, на що звертає увагу перекладач і що використовує під час перекладу та що таке етика перекладу і які культурні та моральні аспекти перекладач повинен мати на увазі під час перекладу. У третьому розділі ідеться про процес перекладу, фази перекладу, про які згадують у своїх дослідженнях науковці Іржі Леві і Наташа Павлович та про трансформації (переміщення, заміна, додавання або розширення, пропуск). У четвертому розділі можна прочитати про проблеми (невідповідності між мовними системами, помилки), з якими перекладач може зіткнутися під час перекладу, та можливі рішення, які можуть бути йому корисними. У п'ятому розділі, знання, зібрані в цій роботі, будуть практично показані на прикладах перекладених русальних пісень. Таким чином будуть перекладені три русальні пісні під назвами: *У ржі на межі, Ой біжить, біжить мала дівчина і Проведу я русалочки до бору*.

1. Календарно-обрядові пісні

«Обрядове дійство не зображувало минуле, а театралізувало теперішнє.» (Гуменюк 2011: 23)

Календарно-обрядові пісні, як унікальне поняття давньої української народної усної творчості стали невід'ємною частиною української художньої літератури. Як написав українськи науковець Михайло Наєнко, мета або сенс такої творчості не був у тому що було потрібно пояснити світ у якому людина живе, сенс життя самої людини, а наблизити ці поняття до себе (Наєнко 2008: 36). Таким чином людина могла ототожнюватися з усім спектром почуттів і подій свого часу. Загалом, календарно-обрядові пісні в контексті української народної усної творчості – ті пісні, за допомогою яких старі українці оспівали прихід пір року, перехід з однієї пори року до іншої або частини року, пов'язані з різними святами і, особливо, з порою жнив. Що йдеться про такий поділ, можливо побачити і в самій назві, при чому зі слова «календарний» робимо висновок, що важливий елемент цих пісень день, місяць або пора року, протягом якого співаються певні пісні і виконується певний обряд, поки саме слово «обряд» вказує на установлену звичаєм традицію та існування ритуальності. Тобто, календарно-обрядові пісні поділяємо на три типи або цикли пісень – пісні зимового циклу, пісні весняного циклу та пісні літнього циклу. Маючи на увазі, що йдеться про давню усну творчість, строгі межі іноді можуть бути розмитими в різних поділах цих пісень, але загалом приймається такий поділ. В більшості території сьогоденної України приймається, що пісні зимового циклу поділяємо на колядки й щедрівки, пісні весняного циклу на веснянки і гаївки, тоді як до пісень літнього циклу входять русальні, купальські та жниварські пісні. Як написано раніше, існують й інші поділи, наприклад, як зазначив Роман Кирчів, у традиційному репертуарі лемків існує ще один підвид або варіант, можна сказати, пісень літнього циклу – собіткові пісні, якими оспівується літнє сонцестояння (Кирчів 2002: 179). Також, у деяких джерелах знаходимо більше поділів. Наприклад, жниварські пісні можна поділити на три підвиди – зажинкові, власне жниварські й обжинкові.

Досліджуючи поділи календарно-обрядових пісень, можемо помітити, що ми згадали тільки пісні зимового, весняного і літнього циклу, а оскільки поділ пісень тісно пов'язаний з порами року, виникає питання – що сталося з піснями, які належать до осені? Відповідь на це запитання можна знайти в книзі *Із фольклорних регіонів України* раніше згаданого Р. Кирчіва. В цій книзі автор згадує традицію пов'язаності обрядових дій і пісень з порами року. Його особливо зацікавив один факт, що на північній зоні Полісся зберігся цей релікт давнини і, що колишня традиція, яка сьогодні стала тільки фольклорним поняттям, а це – співання пісень про пори року (включаючи й осінь) дійшла до нашого часу (Кирчів 2002: 216). Проблема полягає в тому, що сьогодні люди літнього віку в основному не пам'ятають чи одна пісня літня, а інша весняна або просто не можна пояснити чому осіння (або деяка інша) пісня ось така і де розміщені календарні межі кожної пісні (Кирчів 2002: 216). Докази вказують на те, що осінні пісні, якщо вони й існували на різних частинах територіях сьогоденної України, просто не збереглися. З цього можливо зробити висновок, що строгі межі розмиті й існує можливість, що пісні ранньої осені з'єднувалися з літніми і стали тим, що нам сьогодні відомо, як жниварські пісні.

Можна сказати, що різні обряди, які в давнині формувалися на території сьогоденної України, розширювалися і канонізувалися в сенсі, що створювали календарно-обрядовий цикл (Круть 1973: 3). Як і ці обряди, календарно-обрядові пісні вузько пов'язані з відношенням до природи. Суть цих пісень полягає в духовному прагненні або потребах народу, щоб у своєму житті могли ототожнюватися з якими-небудь явищами або невидними силами.

1.1. Пісні зимового та весняного циклу

Хоча в цій роботі насамперед ідеться про русальні пісні, які входять до літнього циклу, не можна не повідомити хоча б стисло також про зимовий і весняний цикл.

Знаємо, що календарно-обрядові пісні часто містять елемент пов'язаності між душевним світом або світом померлих, тобто з чимось невидимим і живим світом людей. Ця інформація нам може допомогти в кращому розумінні пісень і весняного і літнього циклу, а також і пісень зимового циклу.

Як ми зазначали вище, до пісень зимового циклу належать колядки і щедрівки. Перше, що можна згадати коли ідеться про пісні зимового циклу – обряд колядування, який був спрямований на досягнення господарського благополуччя (Кирчів 2002: 121). Іншими словами, обряди зимового циклу вузько пов'язані зі закликанням до хорошого і достатнього врожаю. Автор книги *Хліборобська обрядова поезія* Юрій Круть писав про особливу пов'язаність колядок і щедрівок зі землеробською працею. Існували різні обряди, в яких люди молилися божествам, щоб їм подали добрий врожай або м'яку зиму.

Виконання пісень весняного циклу в традиції відзначаються навколо певних свят (Кирчів 2002: 219). Найвідомішими двома групами пісень весняного циклу є веснянки та гаївки. Маючи на увазі, що обидві групи пісень переважно об'єднують мотиви весни, пробудження природи, початку нового циклу, а знаємо, що межі між обрядовими піснями часто важко визначити, коли йдеться про види, можна запитати: що ділить веснянку і гаївку на дві різні пісенні групи? Хоча на Поліссі гаївки називали маївками або магівками, народні виконавці пісень весняного циклу вважають, що веснянка, гаївка, поколя, маївка, рогулейка – не одне й те саме та, що на приклад, веснянки виконували роль закличок весни, поки гаївки (та маївки) співалися в період між Великоднем і Зеленими святами (Жалко 2010: 81).

Суть полягає в тому, що протягом весни й, як весна віддалялася від зими і наближалася до літа, одна за одною замінювалися й весняні обряди, що автоматично означає заміни співу різних пісень весняного циклу, які були відповідними для того часу.

1.2. Пісні літнього циклу

1.2.1. Пов'язаність з господарською діяльністю

Господарська діяльність і робота в полі тісно пов'язані з календарно-обрядовими піснями. Люди, які жили в давні часи, користувалися змінами погодних умов і можливістю для здійснення господарської діяльності як показниками зміни пір року. Маючи на увазі, що точні дати не мали великого значення, можливо, що існують лише три частини, на які багато народів Сходу ділили рік, і що кожна з цих частин пов'язана з певним святом – з Великоднем, Зеленими святами та Колядою (Давидюк 2019: 51). Різні дослідники мають різні думки про це, коли починається час співу пісень літнього циклу і чи співалися вони вже на Зелені свята, але якщо звернемо увагу на те, що, на відміну від зимових, як пісні весняного циклу, так і пісні літнього циклу, пов'язані з землеробством, можна наважитися сказати, що ця межа навіть не має надто великого значення у визначенні суті цих пісень. Як Віктор Давидюк писав: «Ніхто не починав співати літніх, поки надворі стояв холод і негода.» (Давидюк 2019: 51). Крім підготовки полів та сівби, про господарську діяльність, особливо коли йдеться про слов'ян, мабуть нам найбільше нагадує жнива. Тому якось логічно доходить до того, що існує ціла група пісень літнього циклу, в яких йдеться про жниву. Але врожай збирається лише в кінці літа, тому почнемо спочатку.

1.2.2. Поділ пісень літнього циклу

1.2.2.1. Русальні пісні

Русальні пісні отримали назву від русалок. Русалки – це істоти, які, згідно з фольклорними записами виникають, коли дівчина втопилася і певним чином представляють душі втоплених дівчат. Деколи можна почути, що русалками ставали ще й люди або діти, які померли до хрещення або люди, які померли під час так званого Русалчиного Великодня (Сметана 2011: 210). Русалки вважалися красивими, але небезпечними, злими силами, які виходили з води і заманювали дівчат і парубків назад у воду – у смерть. Але, як це зазвичай буває в народній поезії, не все так однозначно. В поліських піснях, русалки пов'язані з полем і лісом, а не лише з водою та в багатьох піснях

мотив русалки має зв'язок з охоронною магією й домашнім благополуччям, а також і з аграрно-магічними мотивами, які можна побачити в ритуалах проводів русалок (Кирчів 2002: 239). Це можна побачити, наприклад, у наступній пісні:

Ой проведу я русалочку до бору,

А сама вернуса додому:

Ідіте, русалочки, ідіте,

Да нашого житечка не ломіте!

Да наше житечко в колосочку,

Да наші девочки у віночку

(Кирчів 2002: 239).

Можна констатувати, що поширеним є звичай у календарно-обрядових піснях приносити певну жертву фантастичним істотам чи силам природи, щоб забезпечити добрий урожай і захистити поля. У русальних піснях люди ще й просять русалок щоб не ловили молодих дівчат і хлопців.

1.2.2.2. Купальські пісні

Вивчаючи український фольклор, цікаво спостерігати, як поєдналися дохристиянські та християнські елементи. Саме таке поєднання можемо помітити в літньому циклі пісень, бо свято Купала було традиційним старовинним слов'янським святом, яке з християнізацією стало святом Івана Хрестителя. Свято Купала святкувалося під час літнього сонцестояння, а з приходом християнства, так само й григоріанського календаря та зв'язка з Іваном Хрестителем, його перенесли на сьоме липня; таким чином настав проміжок від часу сонцестояння.

Можна сказати, що існують три типи, тобто три групи елементів чи мотивів, за допомогою яких можна поділити купальські пісні: пісні першого типу пов'язані з купальськими звичаями й обрядами, пісні другого типу нам показують ритуально-охоронні

дії, які виконувалися в день свята, поки в піснях третього типу йдеться про кохання, красу та подружжя (Кирчів 2002: 225).

1.2.2.3. Жниварські пісні

Як видно з самої назви цієї групи пісень, у жниварських піснях йдеться про жнива, точніше, їх співають під час жнив. Вони з'являються після купальських пісень. Плавність переходу від однієї групи пісень до іншої, можемо помітити, через те, що іноді елементи з однієї групи пісень з'являються в іншій групі. Наприклад, можна побачити образ Купала в жниварській пісні: *«Ішли дівки жита жати, знайшли «купала» в синожати»* (Давидюк 2019: 143).

І жниварські пісні, як і купальські, можна поділити на декілька підгруп. Найчастіше згадані жниварські й обжинкові пісні, хоча іноді також можна почути про інші назви й підгрупи, наприклад: зажинкові, власне жниварські, дожинки, навіть тужливі пісні. Обжинкові пісні відзначають закінчення жнив (Кирчів 2002: 182). Тужливі пісні можемо охарактеризувати в окрему групу через те, що їхній зміст свідчить про це, як люди втомлені від важкої праці (Кирчів 2002: 226). Інші жниварські пісні здебільшого оспівують урожай, самі жнива та полегшують працю в полі.

2. Переклад

«Переклад – це текст

за допомогою якого в новому мовному середовищі відтворюється інший текст»

(Кравар 1994: 98)

2.1. Про переклад

2.1.1. Історія перекладу

Протягом історії багато великих літературних діячів брали участь у створенні самої дисципліни перекладу, яка розвивалася роками. Можна з певністю сказати, що переклад, як дисципліна розвивається і сьогодні, а знаючи, що мова жива, не статична і постійно змінюється, логічно, що змінюється і сам переклад. Хоча дискусії про переклад існували з періоду антики, лише протягом п'ятдесятих років XX-ого століття теорія перекладу виділилася як окрема наукова дисципліна, з розвиненою інфраструктурою в науково-академічних установах (Павлович 2015: 13).

Враховуючи, що перекладати можна цілий спектр різноманітних тем, жанрів та творів усної та письмової творчості, можна також зробити висновок, що перекладознавство є міждисциплінарною наукою. Серед наук, з якими пов'язане перекладознавство, можна передусім згадати літературознавство, а також кілька різних галузей лінгвістики, таких як соціолінгвістика, психолінгвістика, контрастивна стилістика, прагмалінгвістика, а також психологія та когнітивні науки та соціологія (Павлович 2015: 15). Отже, переклад як науку не можна розглядати як окрему дисципліну чи як концепцію саму по собі. У процесі перекладу перекладач стикається з багатьма різними темами і йому потрібен широкий спектр знань і методів, які він може і вміє використовувати для передачі думки з однієї мови на іншу.

Якщо звернемося до визначення перекладознавства, то можна сказати, що це наукова дисципліна, яка вивчає переклад з різних аспектів, тобто вивчає процеси перекладу, переклади як тексти, тобто продукти перекладу, вплив різних культур на переклад і вплив

перекладу на культуру, освіту перекладачів і набуті ними компетенції, а також допоміжні засоби, які вони використовують під час перекладу (Павлович 2015: 16).

Отже, можемо сказати, що вивчення перекладу відбувається на кількох різних рівнях, а саме: на лінгвістичному рівні, на якому вивчаються тексти, на когнітивному рівні, на якому вивчаються розумові процеси перекладача, на соціальному рівні, на якому вивчаються соціальні фактори, і на культурному рівні, на якому вивчається взаємозв'язок, тобто взаємовплив культури та перекладу (Павлович 2015: 16).

2.1.2. Теорії перекладу

Як і в інших наукових дисциплінах, у перекладознавстві з'являються різні підходи, тобто теорії, створені на основі дотримання певних принципів і знань. Науковиця Наташа Павлович у своїй книзі *Uvod u teorije prevodenja* запитує, чи можливо і чи взагалі бажано створити єдину теорію, яка б охоплювала всі важливі аспекти перекладу, чи замість цього краще говорити про кілька різних підходів до вивчення перекладу в тому сенсі, що кожен з цих підходів, з її точки зору, намагається прояснити певний аспект перекладу (Павлович 2015: 20)?

Незважаючи на, можна так сказати, проблеми з термінологією та класифікацією, можна виділити певну загальну теорію перекладу. Загальна теорія перекладу досліджує всі загальні закономірності, пов'язані з перекладом, не звертаючи уваги на особливості, які визначаються жанром у певному тексті (Премур 1998: 17). Отже, загальну теорію перекладу можна застосувати до будь-якого тексту, незалежно від його жанру чи теми. Можемо розглядати це як певний структурний орієнтир.

Окрім загальної теорії перекладу, також можемо виділити спеціальні теорії, які характеризуються трьома ознаками: орієнтація на жанр чи тип тексту, орієнтація на спосіб, на якій здійснюється переклад (наприклад, письмовий чи усний переклад) та обмеження перекладу конкретної мови, з якої перекладається і на яку перекладається (Премур 1998: 17). Іншими словами, загальна теорія перекладу служить джерелом загальних законів

перекладу, а спеціальні теорії поглиблюють дослідження перекладу, зосереджуючись на конкретних мовних формах.

2.2. Перекладач і переклад

2.2.1. Перекладач як експерт

Хоча спосіб написання оригінального тексту є важливим для перекладу, враховуючи, що він має певний стиль, у якому він оформлений, і інформацію, яку він містить і яка перекладається, також важливим, якщо не ключовим фактором є перекладач як експерт, як професійна особа, яка переносить цю інформацію в іншу мову. Отже, можна зробити висновок, що освіта перекладача, його здатність, досвід і зібрані знання про мову, з якої він перекладає і на яку він перекладає, мають велике значення. Таким чином, ми бачимо, наскільки майстерний перекладач, з його перекладів.

Наприкінці XX-ого, та на початку XXI-ого століття в науці про переклад відбувається своєрідний переворот, в якому фокус з тексту починає спрямовуватися на перекладача, тобто на перекладацькі компетенції (Павлович 2015: 211). Багато авторів намагалися дати детальний опис того, що таке перекладацька компетенція, намагаючись точніше пояснити, якими здібностями повинен володіти успішний перекладач. У книзі Наташі Павлович *Uvod u teorije prevodenja*, як базова перекладацька компетенція зазначаються відмінні знання рідної мови та знання ще хоча б однієї іноземної мови, тому що без цих знань не можна говорити про інші компетенції (Павлович 2015: 218). Важливо зазначити, що відмінне знання граматики та орфографії – не єдине, що потрібно перекладачеві для успішного перекладу. Професійні перекладачі повинні знати, як орієнтуватися в різних функціональних стилях, вони повинні стежити за замінами та нововведеннями, які відбуваються в обох мовах, і знати, як передати суть тексту іншою мовою (Павлович 2015: 220-221). Звичайно, не можна забувати, наскільки важливий вплив культури на мову. Герменевтика вчить нас, що під час читання твір промовляє до нас, нам лише потрібно його почути, це своєрідний діалог, в якому ми ставимо питання і шукаємо відповіді в тексті, чим багатший і складніший текст, тим більше питань можна поставити, і текст може запропонувати нам водночас багато неоднозначних відповідей (Кличек, Павлешен 2022: 314). Тому можна зробити висновок, що для професійного перекладача також важливий

аспект знання культури і особливо в сьогоденній час комп'ютерна грамотність, тому що перекладач повинен знати, як використовувати широкий спектр інструментів для форматування тексту.

Науковиця Наташа Павлович писала (Павлович 2015: 222), що перекладачі, коли ідеться про перекладацьку компетентність, повинні:

- а) знати, як розпізнавати проблеми в тексті та знаходити для них відповідні рішення
- б) вибрати прийоми та стратегії перекладу, які відповідають тексту
- в) вміти розрізняти етапи процесу перекладу
- г) стежити за якістю власного перекладу, тобто розпізнавати, які стратегії дають найкращі результати
- г) вміти обґрунтувати, чому вони прийняли певні рішення під час перекладу
- д) вміти критично дивитися на власний переклад

Усі перелічені компетенції важливі для професійного перекладача, щоб він міг мати можливість створювати якісні переклади, чітко передавати інформацію з однієї мови на іншу та працювати над своєю майстерністю.

2.2.2. Етика перекладу

Хоча на початку ХХ-ого століття почало з'являтися багато думок, пов'язаних з етикою перекладу, сьогодні ще немає консенсусу щодо того, яких етичних правил повинні дотримуватися перекладачі під час перекладу, тому Андру Честерман висловив свою думку щодо етики перекладу та описав чотири основні моделі (Павлович 2015: 236):

- а) Модель етики представлення говорить, що точність у представленні важлива. Іншими словами, в перекладі важливо точно відобразити оригінальний текст і думку автора.

б) Модель етики обслуговування описує переклад як діяльність обслуговування. Перекладач є етичним, якщо переклад, який він зробив виконує функції пов'язані з задоволенням запитів клієнту. Від перекладачів також очікується професіоналізм.

в) Модель етики культури базується на розумінні різних культур. Таким чином, етичний перекладач є посередником, який прагне досягти розуміння між культурами.

г) Модель, в якій етика базується на нормах, говорить про те, що довіра є ключовою. Перекладач повинен поводитися відповідно до того, що від нього очікують, або вказати в примітці, що він не відповідає цим очікуванням.

Андру Честрман вважає, що кожна з цих моделей ще має певні обмеження, тому він пропонує п'яту модель, модель етики відданості, яка базується на чеснотах, тобто на тому, що етичний перекладач має бути таким, якщо має бажання бути хорошим перекладачем і якщо прагне до досконалості в перекладі (Павлович 2015: 236-238).

2.3. Процес перекладу

2.3.1. Фази перекладу

Вивчаючи переклад як процес, можна помітити, що часто згадуються фази перекладу. Можемо описати ці фази, як своєрідні інструкції для перекладу або, наприклад, як кроки, які перекладач проходить від моменту, коли він починає читати оригінальний текст, до моменту, коли він перекладає цей текст на цільову мову.

Обидва науковці – Їржі Леві й Наташа Павлович згадують три фази перекладу, які мають точки дотику, але також і відрізняються. З огляду на те, що обидва поділи несуть важливі ідеї, згадаємо їх в цій роботі.

2.3.1.1. Три фази перекладу за Їржі Леві

Їржі Леві виходить із припущення, що оригінальний текст для перекладача є матеріалом, який він використовує для власної творчої обробки (Леві 1982: 35).

1. Перша фаза, про яку Леві згадує – фаза розуміння оригіналу. Під час цієї фази, перекладач повинен зрозуміти ідею, яку хотів викласти автор оригінального тексту, а також філологічне та стилістичне розуміння тексту (Леві 1982: 36-37).
2. Друга фаза – інтерпретація оригіналу. У процесі перекладу перекладачу важливо зрозуміти ідею оригінального тексту, тому що через відмінності між мовами часто неможливо знайти слово однакового значення. Тому, хоча творчість перекладача є важливою у створенні перекладу, важливо також, щоб перекладач максимально зберіг оригінальну ідею тексту, і він зробить це так, щоб підходити до тексту об'єктивно і щоб суб'єктивних рішень у перекладі було якомога менше (Леві 1982: 42-44).
3. Як третю фазу перекладу, Леві згадує перестилізацію оригіналу. Перекладач – співавтор і художник. Перекладач має знайти спосіб, як не замінювати значення оригіналу, водночас адаптуючи ідею до мовної системи, на яку він перекладає. Леві

стверджує, що перекладач – майстер слова і що він має бути насамперед стилістом (Леві 1982: 54).

2.3.1.2. Три фази перекладу за Наташа Павлович

1. Як перша фаза, вказана фаза орієнтації. Наташа Павлович пише, що це фаза планування, на якій перекладач читає оригінальний текст, знайомиться з темою та вивчає термінологію та ресурси, а іноді спілкується з експертами (Павлович 2015: 270).
2. Друга фаза – це фаза виконання перекладу. Ця фаза включає весь період перекладу, тобто починається з першого та закінчується останнім перекладеним реченням матеріалу, що перекладається (Павлович 2015: 270).
3. І третя, остання фаза – фаза редагування, яка стосується замін, удосконалень і перевірки перекладеного тексту (Павлович 2015: 271).

Порівняльно вивчаючи поділ на фази перекладу, можемо помітити, що і Їржі Леві, і Наташа Павлович досягають згоди щодо першої фази, в якій перекладач знайомиться з текстом, уважно вивчає його та готується до перекладу. Розбіжності у поглядах виникають на двох інших фазах. Можна сказати, що друга фаза, яку описує Павлович, охоплює другу та третю фази, про які пише Леві. У певному сенсі могли б розглядати другу та третю фазу, які склав Леві, як глибший, більш мистецький поділ другої фази Павлович.

2.3.2. Трансформації

При форматуванні перекладеного тексту перекладач використовує трансформації, тобто замінює форму тексту. Трансформації не чітко розмежовані і можуть доповнювати одна одну та переплітатися, створюючи найбільш прийнятний переклад (Премур 2005: 182-183). Важливо зазначити, що трансформації не повинні замінювати інформацію, передану з оригінального тексту на перекладений текст. Ксенія Премур перераховує чотири основні типи трансформацій перекладу: переміщення, заміна, додавання або розширення та пропуск (Премур 2005: 183). З огляду на те, що трансформації важливі для кожного

перекладу, так саме і перекладу поезії, у цій роботі розповімо дещо про кожну з чотирьох згаданих типів трансформації.

2.3.2.1. Переміщення

Мова оригіналу та мова перекладу часто відрізняються на рівні мовної системи. Тому для того, щоб переклад збігався з оригіналом, іноді потрібно використовувати переміщення. Ця трансформація стосується зміни порядку елементів у реченні на синтаксичному або стилістичному рівні (Премур 2005: 183-184).

2.3.2.2. Заміна

Мета будь-якої трансформації, так саме і заміні, полягає в тому, щоб текст перекладу максимально і змістовно відповідав тексту оригіналу. Заміну можна використовувати для заміни одного речення двома або для об'єднання кількох речень в одне, а також для конкретизації або для узагальнення терміну, який перекладається (Премур 2005: 184-188).

2.3.2.3. Додавання або розширення

Додавання або розширення використовуються здебільшого, коли необхідно перекласти термін, відомий у мові оригіналу, на мову, на якій цей термін невідомий. Потім необхідно пояснити або витлумачити даний термін, щоб наблизити його зміст до читача (Премур 2005: 189-190).

2.3.2.4. Пропуск

Трансформація тексту за допомогою пропуску є зворотною від додавання або розширення згаданих вище, але вона також мотивована невідповідністю мовних систем та лінгвістичними й екстралінгвістичними причинами (Премур 2005: 190).

2.4. Проблеми перекладу

2.4.1. Невідповідності між мовними системами

Невідповідності між мовами можна помітити на кількох мовних рівнях, від фонетичного до морфологічно-синтаксичного.

На фонетичному та фонологічному рівні, мови відрізняються способами формування фонематичних систем, а також орфографічними правилами (Павлович 2015: 34). На лексичному рівні помічаємо відмінності між лексемами, а також дуже помітні відмінності у фраземах, що часто може викликати проблеми у перекладачів, особливо якщо важливо зберегти певну кількість складів або риму, як у віршах. Якщо взяти до уваги, що багато мов відрізняються кількістю відмінків і що зв'язок між елементами речення виражається іншими засобами, а також порядком елементів та структурою дієслівних часів, можна зробити висновок, що відмінності присутні і дуже очевидні на граматичному (морфологічно-синтаксичному) рівні (Павлович 2015: 36-37).

2.4.2. Помилки

Перекладач повинен розуміти оригінальний текст так, як його задумав автор, що іноді може бути складною роботою. Через це можуть виникнути певні помилки перекладу.

Під час філологічного розуміння тексту, як зазначає Їржі Леві, можуть виникати два типи помилок:

- а) омонімічні помилки – сюди належать, наприклад, заміна одного слова іншим, схожим за звучанням, або неправильне рішення щодо значення окремого слова (Леві 1982: 36)
- б) помилки, викликані неправильним розумінням оригіналу – нерозуміння ідей автора оригінального тексту, неправильне включення слів у речення або навіть контекст (Леві 1982: 36)

Перекладач також має бути уважним до використання еквівалентних стилістичних фігур, використовувати слова та вирази, які правильно передають тон тексту та цілком об'єктивно підходити до перекладу, оскільки будь-яке відхилення може зашкодити якості перекладу.

2.5. Переклад поезії

Як згадувалося раніше в цій роботі, роль перекладача виходить за межі простого перекладу. Перекладач вносить у кожен переклад частинку себе, своїм сприйняттям передає суть тексту, який перекладає, і таким чином стає, за визначенням багатьох науковців, співавтором. Якби це не було так, кожен перекладач перекладав би текст оригіналу однаково, що, звичайно, неможливо. Перекладач має бути експертом, який, дотримуючись норм і правил, успішно представляє твір автора в іншомовному світлі так, щоб твір, тобто текст оригіналу, був зрозумілим і змістовним для читачів іншої мови. Хоча переклад прози несе зі собою свої труднощі, переклад поезії може бути ще складнішим. Це пов'язано з тим, що під час перекладу поезії перекладач має пам'ятати про певні параметри метрики. Перекладаючи поезію, перекладач повинен звертати увагу на риму та ритм не тільки для того, щоб переклад відповідав оригіналу, але й щоб він звучав ритмічно, зв'язно та змістовно іншою мовою. Хоча перекладач має звертати увагу на багато правил і мовних структур під час перекладу, він також має певну творчу свободу. Ця творча свобода залежить не лише від мовної та поетичної свободи, а й від інтерпретаційної майстерності перекладача, тобто від того, наскільки добре перекладач знає оригінальний текст і наскільки добре він здатний його зрозуміти (Григ 2011: 273).

2.5.1. Русалки й русальні пісні

Як раніше зазначалося в цій дипломній роботі, русалки – це істоти, які, як вважається у переказах і українській фольклорній традиції, з'являються, коли дівчина втопилася і певним чином представляють душі втоплених дівчат, а русальні пісні – це пісні, які отримали назву на честь русалок.

Русальні пісні пов'язані із святкуванням Русального тижня або Русального великодня. Частий мотив, які зустрічаємо у русальних піснях – звертання русалок до жінок, прохання

віддати чи подарувати певні речі, наприклад, сорочки чи намітки, а також і мотив загадування загадок людині, з якою русалка зустрілась (Лановик, Лановик 2006: 162).

В українському фольклорі, в русальних піснях, русалки часто проводили дівчат до води, після чого дівчина сама «ставала русалкою», що можна пов'язати з жертвоприношенням. Дуже часто русальні пісні завершуються ось таким рядком: *Дівчина загадочок не вгадала, Русалочка дівчину залоскотала*. (Лановик, Лановик 2006: 162). Це можна побачити й у наступних піснях.

2.5.2. Переклад русальних пісень і аналіз перекладів

2.5.2.1. У ржі на межі

У РЖІ НА МЕЖІ¹

У ржі на межі, на кривій березі

Там сиділа русалка².

Просила русалка у дівочок сорочки:

— Ви дівочки, подружки,

Да дайте мені мні сорочки,

Хоча худенькую, да аби біленькую,

Хоч не біленькую, да тоненькую!

NA KRAJU POLJA ŽITNOG

Na kraju polja žitnog, na krivoj brezi

Sjedila je rusalka.

Molila je djevojke njihove košulje:

— Djevojke, prijateljice,

Ta, dajte mi svoje košulje,

Mršavu barem, ali da bude bijela,

Ako ne bijela, bar tanku bih htjela!

Читаючи переклад цієї пісні, насамперед можна зауважити пропуск прислівника у рядку *Там сиділа русалка. / Sjedila je rusalka*. Але дещо додалося – допоміжне дієслово *бути*. Минулий час в українській мові, на відміну від хорватської, не утворюється за допомогою допоміжного дієслова *бути*. Хоча в хорватській мові така конструкція речення може функціонувати та бути зрозумілою навіть без допоміжного дієслова, це було б аномалією та пропуском встановленого елемента.

У рядку *Просила русалка у дівочок сорочки: / Molila je djevojke njihove košulje*: знову можна побачити додавання допоміжного дієслова *бути*, а також додавання присвійного займенника *njihove*. Тут й один пропуск. Це пропуск прийменника *у*. У сучасній хорватській

¹ Джерело – *Народна творчість*, інтернет сторінка зазначена під «Джерела»

² Русалка — істота зі слов'янської міфології, найчастіше це душа втопленої дівчини, яка ловить дівчат і загадує їм загадки.

мові така відмінкова конструкція не вживається, тобто родовий відмінок з прийменником у хорватському перекладі став знахідним відмінком.

І в наступному рядку був пропущений займенник, цього разу особовий. — *Vi dівочки, подружки, / — Djevojke, prijateljice*. Тут займенник міг залишитися і додатково підкреслити слово *djevojke* в хорватській мові, але це продовжило б рядок і ритм був би менш схожий на український варіант, тобто оригінал.

У рядку *Да дайте мені мні сорочки, / Ta, dajte mi svoje košulje*, пропущений *да*, а доданий *ta*. Таким чином зберігається ритм, хоча втрачається алітерація. Також, *мені мні* тут скорочено і перекладено на хорватську, як *mi*.

Зміна в перекладі була зроблена й у рядках *Хоча худенькую, да аби біленькую, /Хоч не біленькую, да тоненькую! / Mršavu barem, ali da bude bijela, /Ako ne bijela, bar tanku bih htjela!* Тут знахідний відмінок одного з прикметників замінений називним (*біленькую* — *bijela*), а останній рядок розширений таким чином, що в перекладі додано дієслово (*да тоненькую— bar tanku **bih htjela***).

2.5.2.2. Ой біжить, біжить мала дівчина³

ОЙ БІЖИТЬ, БІЖИТЬ МАЛА
ДІВЧИНА

Ой біжить, біжить мала дівчина,

А за нею да русалочка:

— Та послухай мене, красная панно,

Загадаю лиш три загадочки.

Як угадаєш — до батька пуцу,

Не угадаєш — з собою возьму:

— Ой що росте та без кореня,

Ой що біжить та без повода,

Ой що цвіте та без цвіточок?

Панночка загадок не вгадала —

Русалочка панночку залоскотала.

OJ, BJEŽI, BJEŽI MALA DJEVOJKA

Oj, bježi, bježi mala djevojka,

A za njom se daje rusalka:

— Ta, poslušaj mene ti, krasna djevo,

Zadat ću ti tek tri zagonetke.

Ako pogodiš — ocu te puštam,

Ne pogodiš — sebi te uzimam:

Oj, što to raste bez korijenja,

Oj, što to trči bez povodca,

Oj, što to cvjeta bez cvjetova?

Djeva odgovore nije znala —

Rusalka djevojku je izmučila.

У рядку *А за нею да русалочка:* / *A za njom se daje rusalka:* у перекладі доданий аорист дієслова *dati*, який не існує в українській мові. У хорватському перекладі це надає рядку архаїчність.

Рядки — *Та послухай мене, красная панно,* / — *Ta, poslušaj mene ti, krasna djevo,* на перший погляд схожі, але не менш цікаві. Хоча основна функція слова *ta* в українській

³ Джерело – інтернетська сторінка зазначена під «Джерела»

мови сполучення, це слово може уживатися на початку речення для посилення, як і у хорватській мові. Тобто, єдина відмінність полягає в тому, що особовий займенник доданий для збереження кількості складів.

Займенник доданий й у рядку *Як угадаєш – до батька пуцу, / Ako pogodiš – osu te puštam*, але ще й пропущений прийменник *до* через те, що родовий відмінок замінений давальним. Прийменник теж пропущено у рядку *Не угадаєш – з себою возьму: / Ne pogodiš – sebi te uzimat*: тобто орудний відмінок замінений давальним і пропущений прийменник *з* (*з себою* замінилося зі *sebi*). Тут теж доданий ненаголошений займенник *te*.

У рядках – *Ой що росте та без кореня, / Ой що біжить та без повода, / Ой що цвіте та без цвіточок? / Oj, što to raste bez korijenja, / Oj, što to trči bez povodca, / Oj, što to cvjeta bez cvjetova?* пропущений *та*, а доданий вказивний займенник *to*. Таким чином, зберегли кількість складів і ритм оригіналу, а переклад написаний у дусі хорватської мови.

Загадок замінено з *odgovore* у рядках *Панночка загадок не вгадала — / Djeva odgovore nije znala* — через що відбулося відхилення від оригіналу, але змістовно більше відповідає хорватському перекладі. Переклад також міг бути таким: *Djeva zagonetke nije znala* при чому дієслово потребувало б інфінітиву (*riješiti*) бо без нього сенс був би інакший (панночка не знала, які це загадки, а не які рішення) або *Djeva na zagonetke nije znala odgovoriti*, яке ритмічно не відповідало б оригіналу.

У рядку *Русалочка панночку залоскотала / Rusalka djevojku je izmučila* додане допоміжне дієслово *бути*, а дієслово *залоскотала* замінено з *izmučila*, хоча дослівний переклад буде *zaškakljala*. Таке рішення прийнято зі стилістичних міркувань.

2.5.2.3. Проведу я русалочки до бору⁴

ПРОВЕДУ Я РУСАЛОЧКИ ДО БОРУ

Проведу я русалочки до бору,

Сама вернуса додому!

Проводили русалочки, проводили,

*Щоб до нас вже русалочки не
ходили,*

Да нашого житечка не ламали,

Да наших дівочок не лоскотали,

Бо наше житечко в колосочку,

А нашії дівочки у віночку.

OTPRATIT ĆU RUSALKE JA DO ŠUME

Otpratit ċu rusalke ja do šume,

Sama kući vratit ċu se!

Otpravile smo rusalke, otpravile,

Da rusalke više ne bi navratile,

Da naše žito ne bi uništile,

Da nam djevojke ne bi zašakljale,

Jer od žita našeg načinjen je snopić,

A djevojke naše na glavi nose vjenčić.

У рядках *Проведу я русалочки до бору*, */Сама вернуса додому! / Otpratit ċu rusalke ja do šume*, */Sama kući vratit ċu se!* в оригіналі та в перекладі майбутній час, але різниця у способі творення, що призвело до того, що в перекладі з'явилася ненаголошена форма дієслова *htjeti*.

У наступному рядку, *Проводили русалочки, проводили / Otpravile smo rusalke, otpravile*, використане дієслово *otpratiti*, замість дієслова, яке використане в перекладі першого рядка, *otpratiti*, щоб підкреслили акт гоніння русалок. Також в українській мові існує тільки одна форма у множині, яка не вказує на рід (*проводили*), а тому, враховуючи контекст русальної пісні, героїнями якої насамперед дівчата, для перекладу вибраний жіночий рід (*otpravile*).

⁴ Джерело – інтернетська сторінка зазначена під «Джерела»

Пропущене *do nas*, щоб зберегли кількість складів у рядку *Шоб до нас вже русалочки не ходили*, / *Da rusalke više ne bi navratile*.

У рядках *Да нашого житечка не ламали*, / *Да наших дівочок не лоскотали* / *Da naše žito ne bi uništile*, / *Da nam djevojke ne bi zaškakljale*, вибраний жіночий рід з раніше зазначених причин. Також, присвійний займенник замінений особовим у *Да наших дівочок не лоскотали* / *Da **nam** djevojke ne bi zaškakljale*, щоб збереглася кількість складів, хоча таким чином алітерація, яка проходить через кілька наступних рядків, втрачена.

Найбільшу відмінність від оригіналу можна помітити у рядках *Бо наше житечко в колосочку*, / *А наші дівочки у віночку*. / *Jer od žita našeg načinjen je snopić*, / *A djevojke naše na glavi nose vjenčić*. Дієслово додане у рядку *Jer od žita našeg **načinjen je** snopić*. Таким чином, цей рядок розширений і не зберіглася кількість складів. Розширений і рядок *A djevojke naše **na glavi nose** vjenčić*, де додані прийменник, іменник і дієслово. Хоча кількість складів і ритм не збереглися в цих рядках, зміст передається.

2.5.3. Фази перекладу пісні *У ржі на межі*

У даній дипломній роботі раніше подавалася інформація про те, що існують фази перекладу, які проходить перекладач у процесі самого перекладу. Починаючи з початкової стадії, текст перекладу може значно змінюватися від своєї остаточної форми.

В основі, у процесі перекладач проходить три фази. По-перше орієнтацію, потім переклад й нарешті редагування написаного.

При перекладі пісні *У ржі на межі* у першій фазі необхідно було кілька разів уважно прочитати оригінальний текст і зрозуміти його. Далі потрібно було визначити, чи є невідомі слова чи вирази та порахувати кількість складів у рядках. Слово *крива* не було невідоме, але привернуло увагу через його домінантне значення у хорватській мові.

Таким чином почалася друга фаза – фаза виконання перекладу. Слово *кривий* може означати те, що викривлене, непряме, але може означати і те, що неправильне, помилкове. От так і в хорватській мові. *Kriva breza* може означати, що це дерево викривлене, але й неправильне. Зі контексту розуміємо, що йдеться про викривлене дерево, але виникає питання – чи це зрозуміло й у хорватській мові? Може бути, що більш зрозумілим буде *nakrivljena breza*, але таким чином продовжується рядок і змінюється ритм. Саме тому *на кривій березі* перекладено, як *na krivoj brezi*.

Рядок *Да дайте мені мні сорочки*, перше був перекладений як *Dajte meni svoje košulje*, але це в фазі редагування змінено на *Ta, dajte mi svoje košulje*. Таким чином збережена кількість складів і ритм більш схожий на оригінальний.

2.5.4. Фази перекладу пісні *Ой біжить, біжить мала дівчина*

При перекладі пісні *Ой біжить, біжить мала дівчина* у фазі орієнтації насамперед було потрібно уважно прочитати пісню. Основне питання, яке виникало у цій фазі, пов'язане зі словом *залоскотати*. Виник сумнів – чи краще це слово перекласти як *zaškakljati/poškakljati* або *izmučiti*. Після консультації з фахівцем-перекладачем і роздумів над перекладом цього слова, в цій роботі було вирішено перекласти це слово як *izmučiti*. Зважаючи на те, що це русальна пісня і що русалки проводять дівчат до води, щоб вони втопилися і самі стали русалками, а слово *zaškakljati* просто не звучить серйозно для контексту в цій пісні. Тобто, дослівний переклад не передає справжнього значення *залоскотати* у цьому контексті, адже *залоскотати* тут означає вбити, тому кращим варіантом видалося слово *izmučiti*.

Наступна фаза – фаза перекладу. Рядок *Ой що цвіте та без цвіточок?* перше був перекладений як *Oj, što to cvjeta bez cvjetića?* за рахунок збереження зменшувальної форми, але в фазі редагування, це змінилося на *Oj, što to cvjeta bez cvjetova?*

Що стосується кількості складів, враховуючи те, що це усна, народна література – немає заданої форми, але все ж для того, щоб зберегти ритм, здавалося, що краще

дотримуватися кількості складів, наскільки це можливо. Тому, в рядку *Панночка загадок не вгадала* втрачена зменшувальна форма *панночка*. У фазі виконання перекладу слово *панночка* було перекладено, як *djevojka* (поки слово *gospođica* не було варіантом), але в фазі редагування це змінено на *djeva*. Таким чином досягнена рівність у кількості складів.

У фазі редагування також потрібно перевірити перекладений текст і важливо, щоб переклад був зрозумілий для читачів, які не читали оригінальний текст, тому не зайвим буде проконсультуватися та дізнатися думку експертів, інших перекладачів, а також читачів.

2.5.5. Фази перекладу пісні *Проведу я русалочки до бору*

При перекладі пісні *Проведу я русалочки до бору* у фазі орієнтації по-перше привернуло увагу слово *лоскотати*. Відразу виникло те ж саме запитання, що і в пісні *Ой біжить, біжить мала дівчина* – чи перекласти це слово як *zaškakljati/poškakljati* або *izmučiti*. Після консультації з фахівцем-перекладачем і роздумів над перекладом цього слова, в цій пісні у фазі виконання перекладу було вирішено перекласти це слово як *zaškakljati*, на відміну від пісні *Ой біжить, біжить мала дівчина*.

Рядок *Проводили русалочки, проводили*, перше був перекладений, як *Otpravili smo rusalke, otpravili*, але у фазі редагування перекладений, як *Otpravile smo rusalke, otpravile*. Отже, в хорватській мові вибрали жіночий рід і таким чином досягли римування з наступним віршем, *Da rusalke više ne bi navratile*.

Рядок *Да нашого житечка не ламали*, був перекладений, як *Da nam žito ne bi uništile*, що у фазі редагування змінено на *Da naše žito ne bi uništile*, щоб дотримуватися кількості складів.

2.5.6. Коментар до перекладених пісень

Русальні пісні, як частина календарно-обрядових пісень, є частиною української культурної спадщини з давнини. Народні пісні цього типу зазвичай не дотримувалися правильності рядка, тобто не дбали про його протяжність. Незважаючи на це, перекладаючи ці пісні, я дотримувалася того, щоб переклад, наскільки це можливо, відповідав оригіналу, і щоб він становив змістовне ціле хорватською мовою, тому я максимально дотримувалася кількості складів (як це є у рядках українського варіанту).

З іншого боку, рима і ритмічність – це те, що значною мірою може характеризувати народну творчість. Якщо ми запитємо себе чому, то знайдемо відповідь у тому, що давні народні твори, як-от ці календарно-обрядові пісні, передавалися усно і часто записувалися лише після багатьох десятків років виконання. Оскільки такі пісні передавалися усно, вони часто зазнавали замін, а запам'ятовувати їх здебільшого тому, що існувала рима та ритм. Отже при перекладі такої народної творчості важливо зберегти ці особливості, тому, що вони роблять ці пісні впізнаваними та милозвучними. Під час пошуку рими, може бути корисним словник синонімів.

Висновки

Дана дипломна робота була поділена на дві частини. У першій частині роботи подано огляд календарно-обрядових пісень, як невід'ємної частини народної творчості, у другій частині роботи наголос зроблений на перекладацькій діяльності.

Перша частина роботи складається з двох розділів. У першому розділі описані були зимовий та весняний цикли пісень. До цих пісень подано було лише основну інформацію, тому, що ми зосередили свою увагу на русальних піснях. У другому розділі був описаний літній цикл пісень, описані русалки, як істоти української міфології та русальні пісні, та як вони пов'язані з Русалчиним Великоднем. Були показані й купальські та жниварські пісні, як частина літнього циклу.

Друга частина роботи складається з п'ятих розділів. У першому розділі другої частини був поданий короткий історичний огляд перекладацької діяльності та згадані різні теорії перекладу. У другому розділі наголос був на ролі перекладача, як експерта, на що звертає увагу перекладач і що використовує під час перекладу, чому важлива етика перекладу і які культурні та моральні аспекти перекладач повинен мати на увазі під час перекладу. У третьому розділі йшлося про процес перекладу, фази перекладу (які у своїх наукових дослідженнях розвивали Їржі Леві і Наташа Павлович) та про трансформації (переміщення, заміна, додавання або розширення, пропуск). У четвертому розділі були описані проблеми й труднощі (невідповідності між мовними системами, помилки), з якими перекладач може зіткнутися під час перекладу, та можливі рішення, які можуть бути йому корисні. У п'ятому розділі, знання, зібрані в цій роботі, були показані на прикладі перекладених русальних пісень. У цій дипломній роботі були перекладені три русальні пісні під назвами: *У ржі на межі*, *Ой біжить, біжить мала дівчина* і *Проведу я русалочки до бору*.

Можна зробити висновок, що календарно-обрядові пісні є важливою частиною української культурної спадщини та різноманітним репрезентативним відображенням усної

творчості давніх часів. Крім того, народні пісні є багатим ґрунтом для дослідження мови, і дана дипломна робота є підтвердженням цього факту.

Можна зрозуміти, що перекладацька діяльність є складною, і чому вона може зайняти багато часу. Це й не дивно, враховуючи обсяг знань, якими повинен володіти перекладач. Тут ідеться не лише про знання мови, а й про знання культури, етики і, звичайно, усіх правил, які потрібно знати та яких потрібно дотримуватися

Література

1. Гуменюк, П. (2011) *Ігрові мотиви у жанрах календарно-обрядового фольклору* // Міфологія і Фольклор, №1(8)
2. Гргич, 2011= Grgić, K. (2011) *Pjesnik kao prevoditelj* // Ivan Slamnig, ehnti tschatschine Rogge!, Zbornik radova 10. kijeveskih književnih susreta. Općina Kijevo/Pučko otvoreno učilište Invictus. AGM, Kijevo- Zagreb
3. Давидюк, В. (2019) *Круглий рік (досліди з поля календарного фольклору Західного Полісся)*. Вежа-Друк, Луцьк
4. Кирчів, Р. (2002) *Із фольклорних регіонів України; нариси й статті*. Інститут народознавства НАН України, Львів
5. Кличек, Павлешен, 2022 = Kliček, D.; Pavlešen, D. (2022) *Tri tipa ekranizacije književnih djela na primjeru ukrajinske književnosti* // Slavistična prepletanja 2. Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Maribor, str. 303-317 doi:10.18690/um.ff.4.2022
6. Кравар, 1994 = Kravar, Z. (1994) *Izvorni i prijevodni stih: tipologija njihovih odnosa*, Književna smotra: časopis za svjetsku književnost, Zagreb, str. 98-123
7. Круть, Ю. (1973) *Хліборобська обрядова поезія Слов'ян*. Наукова думка, Київ
8. Лановик М., Лановик З. (2006) *Українська усна народна творчість*. Навчальний посібник. Знання-Прес, Київ
9. Леві 1982 = Levi, J. (1982) *Umjetnost prevođenja*. „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo
10. Наєнко, М. (2008) *Художня література України; від міфів до модерної реальності*. Видавничий центр “Просвіта“, Київ
11. Павлович, 2015 = Pavlović, N. (2015) *Uvod u teorije prevođenja*. Leykam international d.o.o., Zagreb
12. Премур, 1998 = Premur, K. (1998) *Teorija prevođenja*. Ladina TU, Dubrava
13. Премур, 2005 = Premur, K. (2005) *Modeli prevođenja*. Naklada Lara, Zagreb
14. Сметана, І. (2011) *Рідна моя Україна, Свята, традиції, обряди, ворожіння, прикмети, повір'я нашого народу*. Клуб сімейного дозвілля, Харків

15. Жалко, Т. (2010) *Номінації весняних календарно-обрядових пісень Українців: регіональний аспект* // Фольклористичні зошити: Зб. наук. пр. Вип. 13. Луцьк, str. 78-88

ДЖЕРЕЛА

1. Народна творчість (Фольклор), Календарно-обрядові пісні
https://play.google.com/store/apps/details?id=ru.mybook&hl=en_US&pli=1

SAŽETAK

Ovaj rad zasniva se na proučavanju kalendarsko-obrednih pjesama, s naglaskom na rusalske pjesme i prevođenje istih. U radu je obrađena tema kalendarsko-obrednih pjesama te mjesta koje zauzimaju u ukrajinskoj kulturnoj baštini i narodnom stvaralaštvu. Također je prikazano s čime se sve susreće prevoditelj pri prevođenju, raznolikost teorija prevođenja te brojnost faza kroz koje prevoditelj prolazi od prvog pogleda na tekst originala do završnih popravaka na prevedenom tekstu. Svaki korak koji prevoditelj učini pri prevođenju, mnogi smatraju upravo dokazom da je i sam prevoditelj koautor. U ovome radu opisano je i na koje teškoće pri prevođenju nailazi prevoditelj te kako može razriješiti različite probleme, a skupljeno znanje uprizoreno je na prijevodima i analizi rusalskih pjesama.

Ključne riječi: *kalendarsko-obredne pjesme, rusalske pjesme, prevođenje, prevoditeljstvo*

РЕЗЮМЕ

Ця робота базується на дослідженні українських календарно-обрядових пісень, з наголосом на русальних піснях та їхньому перекладі. У роботі розглядається тема календарно-обрядових пісень та місце, яке вони посідають в українській культурній спадщині та народній творчості. Також показано, з якими викликами стикається перекладач під час перекладу, різноманітність теорій перекладу та кількість фаз, через які проходить перекладач, від першого погляду на оригінальний текст до остаточних виправлень у тексті перекладу. Кожен крок перекладача під час перекладу значна кількість вчених вважає доказом того, що перекладач – співавтор. У цій роботі описано, з якими труднощами стикається перекладач під час перекладу та як він може розв'язувати різні проблеми, а відображення зібраних знань – переклади русальних пісень.

Ключові слова: *календарно-обрядові пісні, русальні пісні, переклад, перекладознавство*

SUMMARY

This thesis is based on the study of ritual calendar songs, with an emphasis on siren songs and their translation. The thesis deals with the topic of ritual calendar songs and their place in

Ukrainian cultural heritage and folk art. It also shows what the translator encounters during translation, the variety of translation theories and the number of stages the translator goes through, from the first look at the original text to the final corrections on the translated text. Every step that the translator takes during translation is considered by many to be proof that the translator himself is a co-author. This thesis also describes difficulties the translator encounters when translating, and how he can solve various problems; the collected knowledge is presented on the translations and analysis of siren songs.

Key words: ritual calendar songs, siren songs, translation, translation studies